

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Pszichológiai Intézet

Kis lépések, nagy változások – a Helping Hand projekt¹

CSÁKVÁRI JUDIT – MOHAI KATALIN

csakvari.judit@barczi.elte.hu

mohai.katalin@barczi.elte.hu

ABSZTRAKT

Tanulmányunkban a Helping Hands projekt rövid bemutatására vállalkoztunk. A vegyes partnerségi összetételű Erasmus+ projekt keretében a köznevelés, a felsőoktatás, a civil szféra és forprofit szervezetek együttműködésében született kutatás-fejlesztés a figyelemzavar, hiperaktivitást, valamint kihívást jelentő viselkedést mutató gyermekek inkluzív óvodai nevelését és otthoni támogatását segíti.

Kulcsszavak: ADHD, kihívást jelentő viselkedés, kutatás-fejlesztés (K+F)

A TÉMA AKTUALITÁSA

Az egyéni fejlődési utak megismerése, elfogadása, a pedagógiai célok adaptálása a gyermek szükségleteihez a 21. századi oktatás-nevelés megkerülhetetlen kihívása.

Tanulmányunkban egy olyan projektet kívánunk dióhéjban bemutatni, melynek fő célkitűzése ismeretbővítés és módszertani tudatosság fejlesztése főként olyan szülőknek, óvodapedagógusoknak, akik érintettek a figyelemzavart, hiperaktivitást (továbbiakban az angol ADHD: attention deficit hiperactivity disorder mozaiksztót használjuk) vagy ADHD-szerű viselkedést mutató gyermekek nevelésében. A projekt elnevezése találóan Helping Hand (Helping Hyper Activity Nurture Development), hiszen segítő kezét kívánunk nyújtani. A projekt kimenetei hasznosak az óvodapedagógusok számára az elfogadó-befogadó inkluzív óvodai élet kialakításához, és a szülők számára is egyfajta szülőttámogatást jelentenek, melynek segítségével az érintett gyermekek és családok fejlődési perspektívája gazdagítható.

¹ A tanulmány az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Pszichológiai Intézete és a Magyar Pszichológiai Társaság Gyógypedagógiai Pszichológiai Szekciója által a Magyar Tudomány Ünnepe, 2019 és a Ranschburg Pál emlékévé, 2020 alkalmából rendezett *Szisztematikus kutatások és evidencia-alapú gyakorlatok a humán fogytékosságok és az atipikus fejlődés pszichológiájában* című konferencián (Budapest, 2019. november 21., ELTE BGGYK) elhangzott előadáson alapul (Mohai Katalin és Csákvári Judit: Ismeretbővítés és módszertani tudatosság fejlesztés - ADHD: a HelpingHands projekt). *(A tematikus szám szerkesztői.)*

A projekt résztvevői

A Helping HAND – (Helping Hyper Activity Nurture Development, 2017-1-HU01-KA201-036016) Erasmus+ projektben négy ország hét szervezete működött együtt, biztosítva ezzel a projekt multikulturális és multidiszciplináris hátterét.

A konzorcium vezetője a Raabe Klett Kft. (Budapest) volt, a Coventry Egyetem (UK) és az ELTE BGGYK (Budapest) együttműködése a módszertan és tananyag kialakítását támogatta, a kézikönyvek óvodai kipróbálását a Csipkerózsika Egyesület (Kézdivásárhely, RO), a Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Gyakorló Óvodája (Debrecen), valamint a Spojená škola (Rozsnyó, SK) intézmények szervezték. Civil partnerként az ADHD Magyarország Alapítvány kapcsolódott be a munkába. Az inklúziót támogató óvodai munkát segítő kézikönyvek megtervezése, kipróbálása és értékelése, valamint a szakemberek támogatása szlovákiai, romániai és magyarországi óvodákban került megvalósításra. A projekthez kapcsolódó kutatás a kutatásetikai alapelvek betartása mellett történt (ELTE BGGYK Eng.sz.: KEB/2018/009, Coventry University Ref: P77826).

A munka módszertani, szemléleti kerete

Az óvodapedagógusoknak olyan tudást és eszközöket kívántunk nyújtani, melyek segítségével támogatni tudják a befogadó óvodai környezet kialakítását, a viselkedési nehézségekkel és figyelemzavarral élő gyerekek személyes fejlődését, intézményi szocializációját. A szülők számára pedig a kompetenciaélmény növelése, a hatékony családi nevelés eszköztárának megerősítése volt a cél.

A Helping Hands projekt sajátossága a kutatás és a fejlesztés összefonódása: a terep (szülő és szakember) szükségleteinek felmérése és a meglévő tapasztalatok felhasználása és bővítése által az aktuális kihívásokra leginkább jól reflektáló tartalmak fejlesztésével.

A kutatás-fejlesztést együttműködésen alapuló, participatív megközelítéssel terveztük és valósítottuk meg. Megosztottuk az óvodapedagógusokkal az értelmezéseinket, és a folyamatos reflexiók során beépítettük a visszajelzéseiket, igényeiket, tapasztalataikat. Igen intenzív, egyben interaktív együttműködés alakult ki a konzorciumi partnerekkel, melyben a reciprocitás és egyenrangúság jelentette a kötőanyagot a civil szféra, a köznevelés és az egyetemi partnerek között.

Törekedtünk arra, hogy a készülő kézikönyvek az intézmény és otthon kapcsolatában minden téma esetén hangsúlyozzák a szülő-szakember és szakemberek közötti kommunikáció fontosságát. Az érintett gyermekek és családjaik támogatása csak úgy lehetséges, ha a benne résztvevő szakemberek között, a szülők között és a szülők-szakemberek-gyermek(ek) között kölcsönös kommunikáció, tisztelet és értő figyelem alakul ki. A kiadványok ennek az együttműködésnek a támogatását is célozzák.

A kézikönyvek írásakor a releváns, nemzetközi szakirodalmakra építve közérthető ismeretterjesztésre is fókuszáltunk, miközben igyekeztünk a három ország szociokulturális és intézményi nevelési környezetéhez illeszteni a módszereket.

A módszertan kidolgozásakor a tudatos módszertani tervezést és a minél korábbi beavatkozást kívántuk hangsúlyozni, melyben a viselkedés modifikáció, pszicho-educáció, erősségalapú szemlélet, és a kommunikáció különösen hangsúlyos elemek.

A kézikönyvekben a „kihívást jelentő viselkedés” kifejezést vezettük be a viselkedés-probléma helyett, mert a probléma kifejezés gyakran negatív irányba indítja el a gondolkodásunkat. A „kihívást jelentő” kifejezésben azonban egy pozitívabb konnotáció jelenik meg, mely egyben az erősségalapú megközelítést is facilitálja.

A projekt megvalósulásának lépései

A projekt stratégiai, koordinációs találkozásokból, kutatási, képzési és tananyagfejlesztési tevékenységből, valamint szemléletformáló és disszeminációs erőfeszítésekből állt össze.

A fejlesztést kísérő kutatás és képzés lépései az alábbiak voltak:

- Előzetes kérdőív (3 országban), mely arra kereste a választ, hogy a szülők és óvodapedagógusok milyen kihívást jelentő viselkedéses jellemzőkkel találkoznak, mit tudnak az ADHD-ről, milyen támogatásokhoz férnek hozzá, illetve minek éreznék szükségét még.
- Bemeneti/kimeneti kérdőív a program és kézikönyvek hatásának vizsgálatára (kutatási engedélyszám: KEB/2018/009).
- Képzők képzése tréning (Anglia - Coventry University), amely alapján
 - o tréning óvodapedagógusoknak (2 Szlovákia – óvoda, 1 Magyarország – DE., 1 Románia – óvoda)
 - o nyílt nap szülőknek, szintén 3 országban.
- Fókuszcsoportok (3 országban) szülőknek és óvodapedagógusoknak.

A kézikönyvek fejlesztési folyamata többszörös visszajelző körön keresztül valósult meg, melyet helyenként tovább nehezített a négynyelvű változatok tartalmi megfeleltetése is.

A projektpartnernek 4 alkalommal találkoztak 3 országban a munka koordinálása, tervezése, a további lépések definiálása céljából.

A megvalósítás teljes időtartama alatt a projekt szem előtt tartotta a szemléletformálás szükségességét *hírlevelekkel* és *közösségi média felületen posztokkal*, a szakmai disszemináció *nemzetközi konferencia* keretében valósult meg².

A disszemináció részeként az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon megtartott, óvodapedagógusok számára összeállított Megoldókulcs elnevezésű, 4 alkalomból álló workshop a projektben fejlesztett tartalmakon alapulva interaktív szakmai diskurzust tett lehetővé 25 szakember számára.

² A felvétel ezen a linken megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=4-FnWX3-IY0> a tanulmány elkészültének időpontjában.

EREDMÉNYEK

A projekt kutatásának eredményeként az előzetes kérdőív (mely összesen 54 szülőt és 44 óvodapedagógust ért el) szerint a figyelmi nehézségek, a hipermotilitás és impulzivitás jelenségek óvodáskorban is elérhetik azt a szintet, ami már kihívást jelent a gyermekeket nevelő szülők, óvodapedagógusok számára, az ADHD-ra és kapcsolódó viselkedésekre vonatkozóan azonban kevés ismerettel rendelkeznek.

A bemeneti és kimeneti kérdőívek összesen 160 résztvevőhöz értek el (114 szülő és 46 óvodapedagógus), melyből 45 volt az előtte-utána elrendezésbe illeszthető. A szülők esetében a kézikönyvek elolvasása és/vagy a számukra tartott nyílt napon való részvétel után szignifikáns pozitív változást találtunk az ADHD-ra és az erősségalapú személtre vonatkozó ismeretek, valamint az ADHD-szerű viselkedéshez jobban illeszkedő környezet kialakításának képességében. Az óvodapedagógusok esetében a kézikönyv elolvasása, és/vagy a számukra tartott tréning után szintén ezen a három területen, valamint a szülővel való együttműködésre vonatkozóan találtunk szignifikáns pozitív változást.

A projekthez tartozó – a Coventry Egyetem munkatársai által tartott – felkészítő képzésen 12 óvodapedagógus vett részt a partner óvodákból, akik összesen 9 képzést tartottak 40 fő további óvodapedagógusnak a saját országaikban. Az óvodapedagógusokon keresztül a projekt tartalmi elemei minimálisan is több, mint 850 családhoz értek el a képzés eredményeként.

A projekt fejlesztéslábjának eredményeként két kézikönyv és egy feladatgyűjtemény született:

- *Digitális kézikönyv óvodapedagógusoknak*³, mely módszertani iránymutatásokat ad az ADHD/ADHD-szerű viselkedést mutató gyermekekkel foglalkozók számára. A kézikönyv PDF formátumban angol, magyar, szlovák és román nyelven érhető el. A tanulmány írásakor 1344 letöltést ért meg összesen.
- *Digitális kézikönyv szülők számára*, mely tájékoztatást nyújt az ADHD felismeréséről és a mindennapi élet szervezésére vonatkozó iránymutatásokról, az érintett gyermekek mindennapi életében szükséges megfelelő környezet kialakításához. Szintén négy nyelven érhető el PDF formátumban⁴ (ez 1342 letöltésnél tart).
 - o A kézikönyvek egyes fejezetei az alábbi főbb témák köré csoportosulnak:
 - Érzelmi, viselkedés- és kognitív, szociális fejlődés és fejlődési dinamikák koragyermekkorban
 - A koragyermekkorban jellemző és a kihívást jelentő viselkedések megértése
 - ADHD, végrehajtó funkciók, környezet
 - Erősségalapú megközelítések az ADHD megértéséhez
 - Az ADHD-val élő vagy ADHD-szerű viselkedést mutató gyermekek otthoni támogatása/inklúziója az óvodában

³ A magyar nyelvű kézikönyv a következő linken található: <https://raabe.hu/download/HU-Output1.pdf>

⁴ A magyar nyelvű kézikönyv a következő linken található: <https://raabe.hu/download/HU-Output2.pdf>

- Kidolgozásra került továbbá egy ún. *Gyakorlati feladatgyűjtemény óvodapedagógusoknak*⁵, melyben az egyes részterületek fejlesztéséhez található ötleteket, eszközöket, módszereket a szakemberek. Szintén négy nyelven készült el, a tanulmány írásakor 1303 letöltésnél tart.

ÖSSZEGZÉS

A munka során világossá vált, hogy az ADHD és ADHD-szerű viselkedés olyan témakörök, mely az óvodai életkor szempontjából is kiemelt jelentőséggel bírnak. A szülők minden rájuk szabott segítségnek hasznát tudják venni, ami részben közvetlen módon is el tud hozzájuk jutni, de nagy hangsúlyt érdemes fektetni az óvodapedagógus szakember által közvetített segítségre is. Ehhez azonban szükséges, hogy a többségi óvodapedagógus szakemberek korszerű ismeretekkel rendelkezzenek a jelenségre vonatkozóan, legyen információjuk a valóban hatékony és hozzáférhető szolgáltatásokról, intervenciók lehetőségekről és nem utolsósorban olyan szemléleti keretben dolgozzanak, ami kiemelt jelentőségűnek tartja a pozitív, kölcsönös tiszteleten alapuló, erősségeket is közvetítő kommunikációt.

A projekt ehhez kívánt egy kis lépéssel hozzájárulni, abban a szellemben és reménnyel, ami a nemzetközi konferencia címe is volt: *Kis lépések, nagy változások*.

Small steps, big impact - the Helping Hand project

JUDIT CSÁKVÁRI – KATALIN MOHAI

csakvari.judit@barczi.elte.hu

mohai.katalin@barczi.elte.hu

ABSTRACT

In our study, we undertook a brief presentation of the Helping Hands project. Under the Erasmus+ project, in a mixed partnership, research and development in collaboration with public education, higher education, civil society and for-profit organizations, helps to provide inclusive kindergarten education and home support for children with attention deficit hyperactivity disorder and challenging behaviours.

Keywords: ADHD, challenging behaviour, research-development project (R+D)

⁵ A feladatgyűjtemény a következő linken tölthető le magyarul: https://raabe.hu/download/HU-Practical_ideas.pdf